

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2022 m. rugsėjo 15 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Teismų bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija – 47 ir 48 straipsniai – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija – 6 straipsnis – Direktyva (ES) 2016/343 – Tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimas – 8 straipsnis – Teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme – Sprendimas grąžinti, priimtas kartu su draudimu atvykti į šalį penkerius metus – Bylos nagrinėjimo nedalyvaujant atitinkamam asmeniui sąlygos – Nacionalinėje teisėje numatyta pareiga dalyvauti nagrinėjant bylą teisme“

Byloje C-420/20

dėl *Sofijski Rayonen sad* (Sofijos apylinkės teismas, Bulgarija) 2020 m. rugpjūčio 7 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2020 m. rugsėjo 9 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą baudžiamojoje byloje prieš

HN,

dalyvaujant

Sofiyska rayonna prokuratura,

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas A. Arabadjiev, Teisingumo Teismo pirmininko pavaduotojas L. Bay Larsen (pranešėjas), teisėjai I. Ziemele, P. G. Xuereb ir A. Kumin,

generalinis advokatas J. Richard de la Tour,

posėdžio sekretorius M. Longar, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2021 m. gruodžio 8 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- HN, atstovaujamo *advokat* N. Nikolova,
- Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos F. Halabi, M. Hellmann, R. Kanitz ir J. Möller,

* Proceso kalba: bulgarų.

- Vengrijos vyriausybės, atstovaujamos M. Z. Fehér ir R. Kissné Berta,
 - Nyderlandų vyriausybės, atstovaujamos M. K. Bulterman ir M. H. S. Gijzen,
 - Europos Komisijos, atstovaujamos M. Wasmeier ir I. Zaloguin,
- susipažinęs su 2022 m. kovo 3 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,
priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo (OL L 65, 2016, p. 1) 8 straipsnio išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant baudžiamąją bylą, iškeltą HN dėl netikrų dokumentų panaudojimo.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

Direktyva 2008/115/EB

- 3 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (OL L 348, 2008, p. 98) 1 straipsnyje numatyta:

„Šia direktyva nustatomi bendri standartai ir tvarka, taikomi valstybėse narėse, grąžinant neteisėtai esančius trečiųjų šalių piliečius, remiantis pagrindinėmis teisėmis kaip [Sąjungos] ir tarptautinės teisės bendraisiais principais, įskaitant pabėgėlių apsaugos ir žmogaus teisių reikalavimus.“

- 4 Šios direktyvos 11 straipsnio 1 ir 3 dalyse nustatyta:

„1. Sprendimai grąžinti priimami kartu su draudimu atvykti:

- a) jei laikotarpis savanoriškai išvykti nebuvo suteiktas, arba
- b) jei prievolė grįžti nebuvo įvykdyta.

Kitais atvejais sprendimai grąžinti gali būti priimami kartu su draudimu atvykti.

<...>

3. Valstybės narės apsvarsto, ar panaikinti arba sustabdyti draudimą atvykti tuo atveju, kai trečiosios šalies pilietis, kuriam taikomas draudimas atvykti, dėl kurio sprendimas priimtas pagal

1 dalies antrą pastraipą, gali įrodyti, kad jis išvyko iš valstybės narės teritorijos visiškai laikydamasis sprendimo grąžinti.

<...>

Valstybės narės atskirais atvejais dėl humanitarinių priežasčių gali nepriimti draudimo atvykti, jį panaikinti arba sustabdyti.

Valstybės narės gali panaikinti ar sustabdyti draudimą atvykti atskirais atvejais ar tam tikrų jų kategorijų atvejais dėl kitų priežasčių.“

Direktyva 2016/343

5 Direktyvos 2016/343 9, 10, 35, 36 ir 48 konstatuojamosios dalys suformuluotos taip:

„(9) šia direktyva siekiama sustiprinti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą baudžiamajame procese, nustatant bendras būtinausias taisykles dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant bylą teisme aspektų;

(10) nustačius bendras būtinausias taisykles dėl įtariamųjų ir kaltinamųjų procesinių teisių apsaugos, šia direktyva siekiama stiprinti valstybių narių pasitikėjimą viena kitos baudžiamojo teisingumo sistemomis ir taip palengvinti sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimą. Tokiomis bendromis būtinausiomis taisyklėmis taip pat būtų galima pašalinti kliūtis laisvam piliečių judėjimui valstybių narių teritorij[oje];

<...>

(35) įtariamųjų ir kaltinamųjų teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme nėra absoliuti. Tam tikromis sąlygomis įtariamieji ir kaltinamieji turėtų turėti galimybę aiškiai arba nebyliai [tiesiogiai arba netiesiogiai], tačiau nedviprasmiškai [aiškiai] tos teisės atsisakyti;

(36) tam tikromis aplinkybėmis turėtų būti galima priimti sprendimą, kuriuo įtariamasis arba kaltinamasis pripažįstamas kaltu ar nekaltu, netgi tuomet, kai atitinkamas asmuo nedalyvauja bylą nagrinėjant teisme. Taip gali būti tuo atveju, kai įtariamasis arba kaltinamasis buvo laiku informuotas apie bylos nagrinėjimą teisme ir neatvykimo pasekmes ir, nepaisant to, į bylos nagrinėjimą neatvyksta. Įtariamojo arba kaltinamojo informavimas apie bylos nagrinėjimą teisme turėtų reikšti asmenišką teismo šaukimo jam įteikimą arba oficialios informacijos apie bylos nagrinėjimo teisme laiką ir vietą suteikimą tam asmeniui kitomis priemonėmis tokiu būdu, kuris jam suteikia galimybę sužinoti apie bylos nagrinėjimą teisme. Įtariamojo arba kaltinamojo informavimas apie neatvykimo pasekmes visų pirma turėtų reikšti to asmens informavimą apie tai, jog sprendimas gali būti priimtas jam neatvykus į bylos nagrinėjimą teisme;

<...>

(48) šia direktyva nustatomos būtiniausios taisyklės, todėl valstybės narės turėtų galėti išplėsti šioje direktyvoje nustatytas teises, kad užtikrintų aukštesnio lygio apsaugą. Valstybių narių numatytas apsaugos lygis jokiais atvejais neturėtų būti žemesnis už [Europos Sąjungos pagrindinių teisių] [c]hartijoje arba [1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytoje Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje] numatytus standartus, kaip išaiškinta Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo.“

6 Šios direktyvos 1 straipsnyje nustatyta:

„Šioje direktyvoje nustatomos bendros būtiniausios taisyklės dėl:

- a) tam tikrų nekaltumo prezumpcijos baudžiamajame procese aspektų;
- b) teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme.“

7 Šios direktyvos 8 straipsnio 1–4 dalys suformuluotos taip:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę dalyvauti nagrinėjant jų bylą teisme.

2. Valstybės narės gali numatyti, kad bylos nagrinėjimas teisme, kurio metu gali būti priimtas sprendimas, kuriuo įtariamasis ar kaltinamasis pripažįstamas kaltu ar nekaltu, gali būti surengtas jam nedalyvaujant, jei:

- a) įtariamasis arba kaltinamasis buvo laiku informuotas apie bylos nagrinėjimą teisme ir neatvykimo pasekmes arba
- b) įtariamajam arba kaltinamajam, kuris buvo informuotas apie bylos nagrinėjimą teisme, atstovauja įgaliotas advokatas, kurį pasirinko įtariamasis ar kaltinamasis arba kurį paskyrė valstybė.

3. Pagal 2 dalį priimtas sprendimas gali būti vykdomas prieš atitinkamą įtariamąjį ar kaltinamąjį.

4. Tais atvejais, kai valstybės narės numato galimybę nagrinėti bylą teisme įtariamiesiems ar kaltinamiesiems nedalyvaujant, tačiau negalima patenkinti šio straipsnio 2 dalyje nustatytų sąlygų, nes negalima nustatyti įtariamojo ar kaltinamojo buvimo vietos nepaisant deramų pastangų, valstybės narės gali numatyti, kad sprendimas vis tiek gali būti priimtas ir vykdomas. Tokiu atveju valstybės narės užtikrina, kad kai įtariamieji ar kaltinamieji informuojami apie sprendimą, visų pirma tada, kai jie yra sulaikomi, jie taip pat būtų informuojami apie galimybę apskusti sprendimą ir apie teisę į bylos nagrinėjimą iš naujo ar kitą teisių gynimo priemonę pagal 9 straipsnį.“

Bulgarijos teisė

- 8 Pagrindinės bylos aplinkybėms taikytinos *Nakazatelen kodeks* (Baudžiamasis kodeksas, toliau – NK) redakcijos 93 straipsnis suformuluotas taip:

„Šiame Kodekse vartojamos šios sąvokos ir žodžių junginiai:

<...>

- 7) „sunkus nusikaltimas“: nusikaltimas, už kurį numatyta didesnė nei penkerių metų laisvės atėmimo bausmė, laisvės atėmimas iki gyvos galvos arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos be galimybės jį pakeisti į švelnesnę bausmę.

<...>“

- 9 NK 308 straipsnyje nustatyta:

„1. Tas, kas pagamino netikrą oficialų dokumentą arba suklastojo oficialų dokumentą tam, kad jį būtų galima panaudoti, baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų už dokumento klastojimą.

2. Jeigu 1 dalyje nurodytos veikos objektas yra <...> Bulgarijos ar užsienio šalių asmens tapatybės dokumentai <...>, baudžiama laisvės atėmimo bausme iki aštuonerių metų.“

- 10 NK 316 straipsnyje nustatyta:

„Pirmesniuose šio skyriaus straipsniuose numatyta bausmė taip pat skiriama tam, kas tyčia panaudojo netikrą ar suklastotą dokumentą, dokumentą, kuriame yra klaidinga informacija, arba pirmesniame straipsnyje nurodytą dokumentą, jeigu jis pats jo nepagamino.“

- 11 Pagrindinės bylos aplinkybėms taikytinos *Nakazatelno protsesualen kodeks* (Baudžiamojo proceso kodeksas, toliau – NPK) redakcijos 269 straipsnis suformuluotas taip:

„1. Bylose, kuriose kaltinamajam pareikšti kaltinimai dėl sunkaus nusikaltimo, jo dalyvavimas teismo posėdyje privalomas.

2. Teismas gali įpareigoti kaltinamąjį atvykti į teismą ir bylose, kuriose jo dalyvavimas neprivalomas, jeigu tai būtina siekiant nustatyti objektyvią tiesą.

3. Kai tai netrukdo nustatyti objektyvios tiesos, byla gali būti nagrinėjama kaltinamajam nedalyvaujant, jeigu:

- 1) jis nerastas jo nurodytu adresu arba jį pakeitė, apie tai neinformavęs kompetentingos institucijos;
- 2) jo gyvenamoji vieta Bulgarijoje nežinoma ir nenustatyta, atlikus išsamią paiešką;
- 3) jam buvo tinkamai įteiktas šaukimas į teismo posėdį, tačiau jis nenurodė pagrįstų priežasčių, pateisinančių jo neatvykimą, ir buvo laikomasi 247b straipsnio 1 dalyje nurodytos procedūros;
- 4) jis gyvena ne Bulgarijos Respublikoje ir

- a) jo gyvenamoji vieta nežinoma;
- b) dėl kitų priežasčių neįmanoma jam įteikti teismo šaukimo;
- c) teismo šaukimas jam buvo įteiktas tinkamai, tačiau jis nenurodė pagrįstų neatvykimo priežasčių.“

12 Pagrindinės bylos aplinkybėms taikytinos *Zakon za chuzhdentsite v Republika Bulgaria* (Įstatymas dėl užsieniečių Bulgarijos Respublikoje; DV, Nr. 153, 1998 m. gruodžio 23 d.) redakcijos 10 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Užsieniečiui neišduodama viza arba neleidžiama atvykti į šalį, jeigu:

<...>

- 7) jis bandė atvykti į šalies teritoriją arba vykti per ją tranzitu naudodamasis netikrais ar suklastotais dokumentais, netikra ar suklastota viza arba netikru ar suklastotu leidimu gyventi šalyje;

<...>“

13 Šio įstatymo 41 straipsnyje nustatyta:

„Užsienietis turi būti grąžinamas, kai:

<...>

- 5) nustatoma, kad jis atvyko teisėtai kirtęs šalies sieną, tačiau mėgino išvykti ne per tam skirtą sienos perėjimo punktą arba naudodamasis netikru ar suklastotu pasu arba pasui prilyginamu kelionės dokumentu.“

14 Minėto įstatymo 42h straipsnio 1 dalis suformuluota taip:

„Draudimas atvykti į Europos Sąjungos valstybių narių teritoriją ir būti joje nustatomas, kai:

- 1) įvykdytos 10 straipsnio 1 dalyje nustatytos sąlygos;

<...>“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

15 2020 m. kovo 11 d. siekdamas lėktuvu išvykti į Bristolį (Jungtinė Karalystė) Albanijos pilietis HN Sofijos (Bulgarija) oro uosto pasienio kontrolės punkte, kaip įtariama, pateikė netikrą pasą ir netikrą asmens tapatybės kortelę, kaip Graikijos kompetentingų institucijų išduotus dokumentus.

16 Tą pačią dieną policijai jį sulaikius, *Sofiyska rayonna prokuratura* (Sofijos apylinkės prokuratūra, Bulgarija) buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl netikrų dokumentų panaudojimo.

17 Kitą dieną *Granichno politseysko upravlenie – Sofia* (Pasienio policijos tarnybos Sofijos skyrius, Bulgarija) viršininkas priėmė sprendimą grąžinti HN, kartu nustatydamas draudimą atvykti į šalį penkerius metus nuo 2020 m. kovo 12 d. iki 2025 m. kovo 11 d.

- 18 2020 m. balandžio 23 d. už tyrimą atsakingos institucijos sprendimu HN buvo pareikšti kaltinimai dėl netikrų dokumentų panaudojimo. Šis sprendimas HN ir jo advokatei buvo pateiktas 2020 m. balandžio 27 d. Kartu HN buvo informuotas apie jo teises, visų pirma numatytąsias NPK 269 straipsnyje dėl bylos nagrinėjimo kaltinamajam nedalyvaujant eigos ir pasekmių.
- 19 Per apklausą, kuri įvyko tą pačią dieną, HN pareiškė, kad supranta, apie kokias teises jam buvo pranešta, kad nepageidauja atvykti į teisminį bylos nagrinėjimą, nes atvykdamas patirtų neproporcingų išlaidų, ir kad visiškai pasitiki savo advokate, kuri jam atstovauja nagrinėjant bylą kaltinamajam nedalyvaujant.
- 20 2020 m. gegužės 27 d. *Sofiyiski Rayonen sad* (Sofijos apylinkės teismas, Bulgarija), t. y. prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme, buvo pateiktas kaltinamasis aktas dėl HN nusikalstamos veikos, numatytos NK 316 straipsnyje, siejamame su NK 308 straipsniu.
- 21 2020 m. birželio 24 d. nutartimi tas teismas nustatė viešo parengiamojo posėdžio datą – 2020 m. liepos 23 d., o teisėjas pranešėjas nurodė, kad ši nutartis ir kaltinamasis aktas albanų kalba būtų perduoti HN per Bulgarijos vidaus reikalų ministeriją. Toje nutartyje taip pat nurodyta, kad pagal NPK 269 straipsnio 1 dalį kaltinamasis privalo dalyvauti teismo posėdyje ir kad byla gali būti nagrinėjama kaltinamajam nedalyvaujant tik laikantis šio straipsnio 3 dalyje nustatytų sąlygų.
- 22 2020 m. liepos 16 d. ši ministerija minėtam teismui pranešė, kad 2020 m. birželio 16 d. HN buvo palydėtas iki Bulgarijos sienos, vykdant pasienio policijos tarnybos sprendimą jį grąžinti, o dėl šios aplinkybės HN negalėjo būti tinkamai informuotas apie jam iškeltos bylos teisminį nagrinėjimą.
- 23 Tokiomis aplinkybėmis *Sofiyiski Rayonen sad* (Sofijos apylinkės teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:
 - „1. Ar leidžiama [Direktyvos 2016/343] 8 straipsnio 1 dalyje numatytą kaltinamųjų teisę patiems dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme apriboti nacionalinės teisės nuostatomis, pagal kurias oficialiai kaltinamiems užsieniečiams galima nustatyti administracinį draudimą atvykti į šalį, kurioje vyksta baudžiamosios bylos nagrinėjimas, ir joje būti?
 2. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai: ar įvykdytos [Direktyvos 2016/343] 8 straipsnio 2 dalies a ar b punktuose nustatytos sąlygos dėl bylos nagrinėjimo teisme nedalyvaujant kaltinamam užsieniečiui, kai jis buvo tinkamai informuotas apie bylos nagrinėjimą ir neatvykimo pasekmes ir jam atstovauja įgaliotas advokatas, kurį pasirinko kaltinamasis arba kurį paskyrė valstybė, tačiau jis pats negali atvykti į teismo posėdį, nes jam pagal administracinę procedūrą buvo nustatytas draudimas atvykti į šalį, kurioje vyksta baudžiamosios bylos nagrinėjimas, ir joje būti?
 3. Ar leidžiama [Direktyvos 2016/343] 8 straipsnio 1 dalyje numatytą kaltinamojo teisę pačiam dalyvauti nagrinėjant jo bylą teisme transformuoti į šio asmens procesinę pareigą? Konkrečiai: ar valstybės narės taip užtikrintų aukštesnio lygio apsaugą, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 48 konstatuojamąją dalį, ar, priešingai, toks veikimo būdas būtų nesuderinamas su jos 35 konstatuojamąja dalimi, kurioje nurodyta, kad kaltinamojo teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme nėra absoliuti ir jos gali būti atsisakoma?
 4. Ar leidžiama, kad kaltinamasis aiškiai iš anksto per ikiteisminį tyrimą atsisakytų [Direktyvos 2016/343] 8 straipsnio 1 dalyje numatytos teisės pačiam dalyvauti nagrinėjant jo bylą, jei kaltinamasis buvo informuotas apie neatvykimo pasekmes?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl trečiojo klausimo

- 24 Trečiuoju klausimu, kurį reikia nagrinėti pirmiausia, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2016/343 8 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose numatyta įtariamųjų ir kaltinamųjų pareiga dalyvauti nagrinėjant jų baudžiamąją bylą teisme.

Dėl priimtinumų

- 25 Europos Komisija ginčija trečiojo klausimo priimtinumą, nes jis šioje byloje yra veikiau teorinis, atsižvelgiant į tai, kad kaltinamasis negali atvykti į valstybę narę, kurioje vyksta bylos nagrinėjimas.
- 26 Šiuo klausimu primintina, kad pagal suformuotą jurisprudenciją, Teisingumo Teismui ir nacionaliniams teismams bendradarbiaujant, kaip numatyta SESV 267 straipsnyje, tik bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes turi įvertinti, ar jo sprendimui priimti būtinas prejudicinis sprendimas, ir Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą. Todėl iš principo Teisingumo Teismas turi priimti sprendimą tuo atveju, kai pateikiami klausimai susiję su Sąjungos teisės išaiškinimu (2021 m. liepos 15 d. Sprendimo *The Department for Communities in Northern Ireland, C-709/20*, EU:C:2021:602, 54 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 27 Vadinasi, klausimams dėl Sąjungos teisės taikoma svarbos prezumpcija. Teisingumo Teismas gali atsisakyti priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateikto prejudicinio klausimo tik jeigu akivaizdu, kad prašomas Sąjungos teisės nuostatos išaiškinimas arba galiojimo vertinimas visiškai nesusijęs su pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo aplinkybėmis ar dalyku, jeigu problema hipotetinė arba Teisingumo Teismas neturi informacijos apie faktines ir teises aplinkybes, būtinas tam, kad naudingai atsakytų į jam pateiktus klausimus (2022 m. balandžio 28 d. Sprendimo *Caruter, C-642/20*, EU:C:2022:308, 29 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 28 Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad Bulgarijos teisėje pareiga dalyvauti nagrinėjant bylą teisme numatyta asmenims, kaltinamiems padarius sunkų nusikaltimą, kaip antai nagrinėjamu atveju inkriminuojamą HN, taigi pagal Bulgarijos teisę HN taikoma ši pareiga.
- 29 Atsižvelgiant į tai, aplinkybės, kad HN yra ne Bulgarijos teritorijoje ir kad jam draudžiama į ją atvykti, nepakanka tam, kad būtų pripažinta, jog trečiasis klausimas dėl tokios pareigos suderinamumo su Sąjungos teise akivaizdžiai neturi jokio ryšio su pagrindinės bylos aplinkybėmis ar dalyku, taigi, ir tam, kad būtų paneigta šiam klausimui taikoma svarbos prezumpcija.
- 30 Vadinasi, trečiasis klausimas yra priimtinas.

Dėl esmės

- 31 Direktyvos 2016/343 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę dalyvauti nagrinėjant jų bylą teisme.

- 32 Iš šios nuostatos formuluotės aiškiai matyti, kad valstybės narės turi leisti įtariamiesiems ir kaltinamiesiems dalyvauti nagrinėjant bylą teisme.
- 33 Kita vertus, šioje nuostatoje nepatikslinama, ar valstybės narės gali numatyti, kad toks dalyvavimas yra privalomas.
- 34 Be to, kitose šios direktyvos nuostatose nurodyta, kad valstybės narės turi teisę surengti bylos nagrinėjimą teisme nedalyvaujant atitinkamam asmeniui.
- 35 Taigi tos direktyvos 8 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybėms narėms leidžiama numatyti, kad bylos nagrinėjimas teisme, kai gali būti priimtas sprendimas, kuriuo įtariamasis ar kaltinamasis pripažįstamas kaltu ar nekaltu, gali būti surengtas jam nedalyvaujant, jeigu įvykdytos tam tikros sąlygos.
- 36 Šių sąlygų kontekstas nurodytas Direktyvos 2016/343 35 konstatuojamojoje dalyje, iš kurios galima suprasti, kodėl pagal šios direktyvos 8 straipsnio 2 dalį dėl tam tikrų nedviprasmiškų veiksmų, rodančių įtariamojo arba kaltinamojo norą atsisakyti teisės dalyvauti nagrinėjant bylą teisme, turi būti leista surengti bylos nagrinėjimą teisme jam nedalyvaujant (šiuo klausimu žr. 2022 m. gegužės 19 d. Sprendimo *Spetsializirana prokuratura (Pasislėpusio kaltinamojo bylos nagrinėjimas)*, C-569/20, EU:C:2022:401, 35 punktą).
- 37 Taigi, nors pagal šią nuostatą valstybėms narėms tam tikromis sąlygomis leidžiama numatyti, kad baudžiamoji byla gali būti nagrinėjama nedalyvaujant įtariamajam arba kaltinamajam, joje nenustatyta valstybių narių pareigos numatyti tokią galimybę savo nacionalinėje teisėje.
- 38 Minėtos direktyvos 8 straipsnio 4 dalyje taip pat nustatyta, kad tais atvejais, kai valstybės narės numato galimybę nagrinėti bylą teisme nedalyvaujant įtariamiesiems ar kaltinamiesiems, tačiau neįmanoma įvykdyti šio straipsnio 2 dalyje nustatytų sąlygų, nes negalima nustatyti įtariamojo ar kaltinamojo buvimo vietos nepaisant deramų pastangų, valstybės narės gali numatyti, kad sprendimas vis tiek gali būti priimtas ir vykdomas.
- 39 Taigi iš tos pačios direktyvos 8 straipsnio 4 dalies teksto, ypač iš žodžių junginio „tais atvejais, kai“, matyti, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas tik ketino suteikti valstybėms narėms galimybę numatyti, kad byla būtų nagrinėjama teisme nedalyvaujant atitinkamam asmeniui.
- 40 Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad Direktyvos 2016/343 8 straipsnyje tik reglamentuojama įtariamųjų ir kaltinamųjų teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme ir šios teisės išimtys, tačiau valstybės narės neprivalo ar joms nedraudžiama nustatyti pareigos kiekvienam įtariamajam arba kaltinamajam dalyvauti nagrinėjant bylą teisme.
- 41 Šiomis aplinkybėmis primintina, kad iš šios direktyvos 1 straipsnio matyti, kad ja siekiama nustatyti būtiniausias bendras taisykles dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų ir teisės dalyvauti nagrinėjant tokias bylas teisme, o ne išsamiai suderinti baudžiamąjį procesą (šiuo klausimu žr. 2022 m. gegužės 19 d. Sprendimo *Spetsializirana prokuratura (Pasislėpusio kaltinamojo bylos nagrinėjimas)*, C-569/20, EU:C:2022:401, 43 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

- 42 Taigi, atsižvelgiant į ribotą minėta direktyva atlikto suderinimo apimtį ir į tai, kad toje direktyvoje nereglamentuojamas klausimas, ar valstybės narės gali reikalauti, kad įtariamasis ar kaltinamasis atvyktų į savo bylos teisminį nagrinėjimą, toks klausimas patenka vien į nacionalinės teisės taikymo sritį.
- 43 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į trečiąjį klausimą reikia atsakyti: Direktyvos 2016/343 8 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją nedraudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose numatyta įtariamųjų ir kaltinamųjų pareiga dalyvauti nagrinėjant jų baudžiamąją bylą teisme.

Dėl ketvirtojo klausimo

- 44 Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad ketvirtasis klausimas pateiktas tuo atveju, jeigu į trečiąjį klausimą būtų atsakyta taip, kad pagal Direktyvos 2016/343 8 straipsnio 1 dalį draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose numatyta pareiga atvykti į baudžiamosios bylos teisminį nagrinėjimą.
- 45 Taigi, atsižvelgiant į atsakymą, pateiktą į trečiąjį klausimą, nereikia atsakyti į ketvirtąjį klausimą.

Dėl pirmojo ir antrojo klausimų

- 46 Pirmuoju ir antruoju klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2016/343 8 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiamos valstybės narės teisės nuostatos, pagal kurias leidžiama nagrinėti bylą teisme nedalyvaujant įtariamajam ar kaltinamajam, kai šis asmuo yra ne šioje valstybėje narėje ir negali atvykti į jos teritoriją dėl tos valstybės narės kompetentingų institucijų jam nustatyto draudimo atvykti į šalį.
- 47 Kaip pažymėta šio sprendimo 32 ir 40 punktuose, Direktyvos 2016/343 8 straipsnyje reglamentuojami valstybių narių įpareigojimai, kad įtariamieji ir kaltinamieji galėtų dalyvauti nagrinėjant bylą teisme.
- 48 Pagal šios direktyvos 8 straipsnio 2 dalį valstybėms narėms leidžiama numatyti, kad bylos nagrinėjimas teisme, kai gali būti priimtas sprendimas, kuriuo įtariamasis ar kaltinamasis pripažįstamas kaltu ar nekaltu, gali būti surengtas jam nedalyvaujant, jeigu šis asmuo buvo laiku informuotas apie bylos nagrinėjimą teisme ir neatvykimo pasekmes arba jeigu šiam asmeniui, kuris buvo informuotas apie bylos nagrinėjimą teisme, atstovauja įgaliotas advokatas, kurį pasirinko pats asmuo arba skyrė valstybė.
- 49 Žinoma, nė viena iš šioje nuostatoje nurodytų sąlygų nėra aiškiai susijusi su galimybe numatyti, kad minėtas asmuo fiziškai atvyktų į valstybės narės teritoriją dalyvauti nagrinėjant joje baudžiamąją bylą.
- 50 Vis dėlto, kaip pažymėta šio sprendimo 35 ir 36 punktuose, minėtoje nuostatoje įtvirtintomis sąlygomis siekiama nustatyti, kad valstybės narės tokia galimybe naudotųsi tik tais atvejais, kai atitinkamas asmuo turi būti laikomas savo noru ir aiškiai atsisakęs dalyvauti nagrinėjant bylą teisme.

- 51 Šiomis aplinkybėmis pažymėtina, kad Direktyvos 2016/343 8 straipsnio 2 dalyje atitinkamo asmens informavimui teikiama itin didelė reikšmė, nes toje dalyje bet kokia galimybė surengti bylos nagrinėjimą teisme nedalyvaujant šiam asmeniui aiškiai susieta su sąlyga, kad jis buvo informuotas apie bylos nagrinėjimą teisme.
- 52 Direktyvos 2016/343 36 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad įtariamojo arba kaltinamojo informavimas apie bylos nagrinėjimą teisme turėtų reikšti teismo šaukimo jam pačiam įteikimą arba oficialios informacijos apie bylos nagrinėjimo teisme laiką ir vietą suteikimą tam asmeniui kitomis priemonėmis tokiu būdu, kuris jam suteikia galimybę sužinoti apie bylos nagrinėjimą teisme.
- 53 Pažymėtina ir tai, kad minėtos direktyvos tikslas, kaip nurodyta jos 9 ir 10 konstatuojamosiose dalyse, yra sustiprinti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą baudžiamajame procese, kad būtų padidintas valstybių narių pasitikėjimas viena kitos baudžiamojo teisingumo sistemomis ir taip palengvintas sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimas (2022 m. gegužės 19 d. Sprendimo *Spetsializirana prokuratura (Pasislėpusio kaltinamojo bylos nagrinėjimas)*, C-569/20, EU:C:2022:401, 36 punktas).
- 54 Šiuo klausimu primintina, kad teisė dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme yra esminis teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, kuri įtvirtinta Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio antroje ir trečioje pastraipose ir 48 straipsnyje ir kuri, kaip nurodyta Su Pagrindinių teisių chartija susijusiuose išaiškinimuose (OL C 303, 2007, p. 17), atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnį, elementas (šiuo klausimu žr. 2016 m. gegužės 24 d. Sprendimo *Dworzecki*, C-108/16 PPU, EU:C:2016:346, 42 punktą ir 2022 m. gegužės 19 d. Sprendimo *Spetsializirana prokuratura (Pasislėpusio kaltinamojo bylos nagrinėjimas)*, C-569/20, EU:C:2022:401, 51 punktą).
- 55 Taigi Teisingumo Teismas turi užtikrinti, kad jam aiškinant Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio antrą ir trečią pastraipas ir 48 straipsnį būtų garantuojamas toks apsaugos lygis, kuris atitiktų pagal EŽTK 6 straipsnį, kaip jį aiškina Europos Žmogaus Teisių Teismas, suteikiamą apsaugos lygį (šiuo klausimu žr. 2021 m. lapkričio 23 d. Sprendimo *IS (Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą neteisėtumas)*, C-564/19, EU:C:2021:949, 101 punktą).
- 56 Iš Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos matyti, kad kaltinamojo atvykimas yra labai svarbus tam, kad būtų užtikrintas teisingas ir tinkamas baudžiamosios bylos nagrinėjimas, o pareiga užtikrinti kaltinamajam teisę dalyvauti teismo posėdžių salėje yra vienas esminių EŽTK 6 straipsnio elementų (2006 m. spalio 18 d. EŽTT sprendimo *Hermi prieš Italiją*, CE:ECHR:2006:1018JUD001811402, 58 punktas).
- 57 Pagal šią jurisprudenciją nei EŽTK 6 straipsnio tekstas, nei prasmė nekliaudo asmeniui savo noru tiesiogiai ar netiesiogiai atsisakyti teisingo bylos nagrinėjimo garantijų. Vis dėlto teisės dalyvauti teismo posėdyje atsisakymas turi būti aiškiai nustatytas ir jam turi būti taikomos minimalios garantijos, atitinkančios jo svarbą (2006 m. kovo 1 d. EŽTT sprendimo *Sejdovic prieš Italiją*, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 86 punktas ir 2018 m. kovo 13 d. EŽTT sprendimo *Vilches Coronado ir kiti prieš Ispaniją*, CE:ECHR:2018:0313JUD005551714, 36 punktas).
- 58 Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad sąlygomis, kurioms esant pagal Direktyvos 2016/343 8 straipsnio 2 dalį valstybėms narėms leidžiama pasinaudoti šioje nuostatoje suteikta galimybe numatyti, kad byla būtų nagrinėjama teisme nedalyvaujant atitinkamam

- asmeniui, visų pirma šio asmens informavimo sąlyga, siekiama, kad tokia galimybė būtų naudojama tik tais atvejais, kai šis asmuo realiai galėjo dalyvauti nagrinėjant bylą teisme ir savo noru aiškiai atsisakė tai padaryti.
- 59 Valstybė narė, tik informavusi apie teisminį bylos nagrinėjimą atitinkamą asmenį, kuriam draudžiama atvykti į jos teritoriją, tačiau tokiomis aplinkybėmis nenumačiusi priemonių, kurios leistų jam atvykti į šią teritoriją nepaisant tokio draudimo, atima iš šio asmens bet kokią realią galimybę veiksmingai pasinaudoti teise dalyvauti nagrinėjant bylą teisme, todėl šioje nuostatoje numatytos sąlygos tampa visiškai neveiksmingos.
- 60 Iš tiesų tokia situacija skiriasi nuo situacijos, kai atitinkamas asmuo savo noru aiškiai atsisako teisės dalyvauti nagrinėjant bylą teisme.
- 61 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, konstatuotina, kad pagal Direktyvos 2016/343 8 straipsnio 2 dalį valstybei narei netiesiogiai draudžiama rengti bylos nagrinėjimą teisme nedalyvaujant atitinkamam asmeniui, kuriam draudžiama atvykti į jos teritoriją, nenumatant priemonių, leidžiančių jam atvykti į šią teritoriją nepaisant tokio draudimo.
- 62 Kadangi iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad nagrinėjamu atveju atitinkamam asmeniui neleidžiama atvykti į valstybės narės, kurioje nagrinėjama byla teisme, teritoriją dėl šios valstybės narės kompetentingų institucijų jam nustatyto draudimo atvykti į šalį, dar reikia patikrinti, ar pagal Direktyvą 2008/115 draudžiama tokiomis aplinkybėmis atitinkamai valstybei narei panaikinti ar sustabdyti šiam asmeniui nustatytą draudimą atvykti į šalį.
- 63 Šiuo klausimu primintina, kad pagal šią direktyvą, kurioje nustatyti bendri standartai ir tvarka, taikomi valstybėse narėse, grąžinant neteisėtai esančius trečiųjų šalių piliečius, leidžiama valstybėms narėms, kaip numatyta jos 11 straipsnio 3 dalyje, panaikinti arba sustabdyti draudimą atvykti į šalį tais atvejais, kai sprendimas grąžinti priimamas kartu su tokiu draudimu.
- 64 Šios dalies ketvirtoje pastraipoje patikslinama, kad valstybėms narėms tokia galimybė suteikiama atskirais atvejais ar tam tikrų jų kategorijų atvejais dėl kitų priežasčių.
- 65 Kaip savo išvados 87 punkte pažymėjo generalinis advokatas, Direktyvos 2008/115 11 straipsnio 3 dalies ketvirtoje pastraipoje valstybėms narėms suteikiama didelė diskrecija nustatyti atvejus, kai jos gali nuspręsti sustabdyti ar panaikinti draudimą atvykti į šalį, kuris nustatomas kartu su sprendimu grąžinti, taigi joms leidžiama panaikinti arba sustabdyti tokį draudimą atvykti į šalį tam, kad įtariamasis ar kaltinamasis galėtų atvykti į jų teritoriją dalyvauti nagrinėjant jo bylą teisme.
- 66 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pirmąjį ir antrąjį klausimus reikia atsakyti: Direktyvos 2016/343 8 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją draudžiamos valstybės narės teisės nuostatos, pagal kurias leidžiama nagrinėti bylą teisme nedalyvaujant įtariamajam ar kaltinamajam, kai šis asmuo yra ne šioje valstybėje narėje ir negali atvykti į jos teritoriją dėl tos valstybės narės kompetentingų institucijų jam nustatyto draudimo atvykti į šalį.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 67 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

- 1. 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo 8 straipsnio 1 dalis**

turi būti aiškinama taip:

pagal ją nedraudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose numatyta įtariamųjų ir kaltinamųjų pareiga dalyvauti nagrinėjant jų baudžiamąją bylą teisme.

- 2. Direktyvos 2016/343 8 straipsnio 2 dalis**

turi būti aiškinama taip:

pagal ją draudžiamos valstybės narės teisės nuostatos, pagal kurias leidžiama nagrinėti bylą teisme nedalyvaujant įtariamajam ar kaltinamajam, kai šis asmuo yra ne šioje valstybėje narėje ir negali atvykti į jos teritoriją dėl tos valstybės narės kompetentingų institucijų jam nustatyto draudimo atvykti į šalį.

Parašai.